

N:o 5.

*Memorial, angående åtgärder för beredande af stadigvarande lokal
för riksbankens kontor i Västerås.*

Ank. till Riksd. kansli den 11 maj 1908, kl. 1 e. m.

Fullmäktige i riksbanken hafva den 30 mars 1908 till utskottet af-
låtit en så lydande skrifvelse:

»Fullmäktige ingingo vid 1904 års riksdag till bankoutskottet med
utredning och förslag angående uppförande af en byggnad i Västerås
för riksbanken, därvid äfven lokaler skulle beredas för posten och tele-
grafan.

Bankoutskottet återremitterade emellertid framställningen till fullmäk-
tige, alldenstund kostnaden för den föreslagna byggnaden ansågs för hög,
och anmodade fullmäktige att inkomma med nytt förslag i ärendet. I an-
ledning häraf ansågs nödvändigt att försäkra riksbanken om rättighet att,
till dess definitivt beslut i byggnadsfrågan blifvit fattadt, få behålla den
lokal, hvori banken provisoriskt var inrymd, och förlängdes därför hyres-
kontraktet för densamma till den 1 oktober 1910.

Då hyrestiden nu närmar sig sitt slut, blir det nödvändigt att snart
vidtaga åtgärder för att bereda permanenta lokaler för riksbanken, så
att dessa blifva i ordning, innan kontraktstiden för den nuvarande lokalen
utgår.

Sedan ärendet senast förelades bankoutskottet, hafva emellertid en
del förändrade förhållanden inträdt. Telegrafverket har nämligen för
egen räkning inköpt tomt i den omedelbara närheten af riksbankens
nuvarande lokal, och afsikten säges vara att å denna plats uppföra en
byggnad afsedd för såväl telegrafverket som posten.

Den byggnad, som skall uppföras för riksbankens räkning, bör sålunda numera endast vara afsedd härför. Under dessa omständigheter torde det vid frågans föregående behandling ifrågasatta förslaget att förlägga byggnaden till Fiskartorget få anses förfallet, alldenstund det härvid tillämnade tomtbytet skulle medföra alltför dryga kostnader.

Fullmäktige hafva åt arkitekterna Ullrich & Hallquist lämnat uppdrag att inkomma med förslag och kostnadsberäkning för en ensamt för banken afsedd byggnad och få underställa bankoutskottet bifogade tvenne förslag till byggnadsfrågans lösande.

Det första af dessa förslag afser att å den tomt, som för ändamålet redan inköpts i kvarteret Melker, uppföra bankhuset. Kostnaden härför har af arkitekterna beräknats till kronor 140,000, hvartill kommer kostnaden för grundläggningen, som med afseende å grundens dåliga beskaffenhet anses böra beräknas till minst kronor 5,000, hvarigenom hela kostnaden, inklusive tomten, som kostat kronor 28,000, skulle komma att uppgå till cirka kronor 173,000.

Det andra förslaget åter afser att inköpa den egendom, där banken för närvarande är inrymd, och genom föreslagna förändringar göra huset fullt lämpligt för banken. Fullmäktige hafva i sådant syfte satt sig i förbindelse med husägaren, som förklarar sig villig försälja egendomen till ett pris af kronor 62,000. Kostnaden för nödiga omändringar har af arkitekterna beräknats till cirka kronor 66,000, så att hela kostnaden skulle blifva 128,000 à 130,000 kronor. Skulle riksbankens tomt i kvarteret Melker kunna säljas till samma pris som det, hvartill den inköpts, eller kronor 28,000, skulle sålunda ett fullt passande hus kunna för riksbankens ändamål erhållas för cirka kronor 130,000. Det har visserligen tidigare invändts, att den nuvarande lokalens läge vore något aflägsset, men sedan Stora torget betydligt utvidgats åt just den sida, där riksbankens lokal är belägen och det nya stadshuset uppförts på denna sida af torget samt vidare inom kort tid lokaler för telegrafan och enligt uppgift äfven för posten komma att beredas i bankens omedelbara närhet, torde läget numera få anses vara ganska centralt och fullt lämpligt. Under ombyggnadstiden torde tillfällig lokal möjligen blifva behöfligt förhyra. Arkitekterna anse emellertid, att ombyggnaden skall kunna verkställas på omkring sex månader.

I betraktande af de fördelar, som komma att vinnas, om det hus inköpes, där den nuvarande lokalen finnes, nämligen dels i afseende å läget, dels ock i afseende å de väsentligen billigare byggnadskostnaderna,

tveka fullmäktige icke att hemställa, det bankoutskottet ville föreslå innevarande års Riksdag, att fullmäktige bemyndigas dels att inköpa den egendom, hvori banken för närvarande drifver sin rörelse, för ett pris af kronor 62,000, dels att för en kostnad af omkring kronor 68,000 låta verkställa nödiga ändringsarbeten å byggnaden, dels slutligen att till bäst möjliga pris försälja riksbankens tomt i kvarteret Melker.»

Efter det denna skrifvelse öfverlämnats till utskottet, hafva stadsfullmäktige i Västerås genom därtill bemyndigade personer till bankofullmäktige inkommit med en skrifvelse, däri uttalas önskvärdheten af att lokaler för riksbankens kontor och postkontor må förläggas på lämpligare plats i staden än dess nordligaste del, där riksbankens kontor nu är förlagdt. Såsom skäl härför anföres i skrifvelsen, att båda dessa kontor borde vara så nära som möjligt intill stadens affärscentrum, hvilket vore och sannolikt alltid komme att förblifva den trakt af staden, där Stora gatan och Köpmangatan korsa hvarandra. Hvad särskildt postkontoret vidkomme, vore det af stor vikt, att afståndet emellan postkontoret och järnvägsstationen icke onödigt förlängdes, ty därigenom komme postutdelningen att i afsevärd mån försenas. Äfven stadens myndigheter och länsstyrelsen, som hade sina lokaler i södra delen af staden, vore i hög grad intresserade af att postkontoret ej förlades till norra delen af staden. Riksbankskontorets läge vore också af stor vikt för samhället och blefve det i ännu högre grad, då frågan om landtränteriernas indragning blefve löst. Då alla af länsstyrelsen beordrade utbetalningar, som nu skedde genom ränteriet, framdeles skulle verkställas genom riksbanken, vore det för allmänheten af stor betydelse, att afståndet emellan riksbanken och länsstyrelsen icke blefve besvärande stort.

Vid öfverlämnande till utskottet af denna skrifvelse hafva bankofullmäktige funnit hvad däri anförts ej innefatta skäl till afvikelse från fullmäktiges tidigare i ämnet uttalade uppfattning.

Då frågan om beredande af stadigvarande lokal för riksbankens kontor i Västerås vid flera föregående tillfällen varit föremål för behandling inom bankoutskottet, har utskottet nu ansett sig böra lämna följande redogörelse för hvad förut i hufvudsak förekommit i ärendet.

På framställning af bankofullmäktige beviljade 1900 års Riksdag ett anslag af 28,000 kronor för inköp i Västerås af de i kvarteret Melker belägna delarna af tomterna n:is 93, 94 och 95 samt en från Lillåns

strandområde för sammanslagning med tomten n:o 93 afskild del, allt i stadens södra kvarter. Hela arealen var 1,404,5 kvadratmeter. Beträffande detta tomtköp anförde fullmäktige hos bankoutskottet vid nämnda riksdag bland annat följande: »Svårigheterna att i denna stad finna en icke för kostsam och i alla afseenden välbelägen tomt hafva varit rätt stora. De tomter eller tomtkomplexer, som stått till buds, hafva måst betinga afsevärdt höga kostnader, helst de varit bebyggda med hus, som gifvit god afkastning, eller skolat bildas genom sammanslagning af flere tomtområden, eller ock hafva de haft andra olägenheter. Den tomt, som fullmäktige ansett böra ifrågakomma, är belägen i stadens östra del, hvilken ännu icke är så mycket utvecklad, men utan tvifvel har framtid för sig. Den ligger ej långt från den nuvarande järnvägsstationen, hvars flyttande mer åt öster inom samhället ansetts kunna längre fram ifrågakomma, och har såsom hörntomt ett jämförelsevis fritt läge. Att postexpeditionen där skulle komma att inrymmas hafva fullmäktige enligt under hand förda förhandlingar giltig anledning att antaga, hvaremot det är ovisst, huruvida telegrafexpeditionen för det närvarande anses böra dit förläggas. I betraktande dock af tomtens storlek, relativt fria läge och salupris, hafva fullmäktige icke tvekat att förorda den till inköp, helst grunden, enligt hvad vederbörande stadsingenjörers undersökning utvisar, med måttlig kostnad kan för byggnadsändamål apteras.»

Afsikten var vid inköpet af detta område, att det skulle kunna bebyggas så tidigt, att riksbanken där skulle få lokaler för det kontor, som i staden skulle öppnas under år 1902.

Hos bankoutskottet vid 1901 års Riksdag gjorde fullmäktige framställning om anslag å 140,000 kronor för uppförande å nämnda tomt af en byggnad, inrymmande riksbankens lokal, telegrafexpeditionen och en bostadsvåning, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med förslagsritningar af arkitekten A. Johansson, men den 20 maj 1901 beslöt bankoutskottet att, då generalpoststyrelsen funnit sig böra afstå från begagnandet af gjordt erbjudande i fråga om lokals tillhandahållande, samt från Västerås stads sida ifrågasatts, att staden för tilltänkt ny gatureglering skulle komma i besittning af en del af riksbankens tomt, hvilken i sådant fall behöfde åt annan sida tillökas, och då under sådana förhållanden byggnadsfrågan ej syntes kunna vinna sin lösning så tidigt, att kontoret hunne att enligt Riksdagens beslut öppnas i egen lokal under år 1902, frågan om uppförandet af bankbyggnad för kontoret i Västerås ej för det dåvarande skulle föranleda någon utskottets åtgärd, utan ville utskottet,

med uttalande af den mening, att en blifvande riksbanksbyggnad därstädes jämväl skulle innefatta lokaler för post- och telegrafverken, därom förnyade underhandlingar borde inledas, anmoda bankofullmäktige att gå i författning om förhyrande af banklokal till dess byggnadsfrågan hunnit närmare sin lösning.

Vid 1903 års riksdag gjorde fullmäktige hos bankoutskottet framställning, dels att banken för beslutad gatureglering skulle afstå från en del af den inköpta tomten mot erhållande af annat större område i utbyte, därvid viss mellangift skulle erläggas, dels ock att ett anslag af 225,000 kronor skulle beviljas för uppförande därstädes af byggnad, afsedd att inrymma lokaler för riksbanken och telegrafverket.

Samtidigt meddelades, att stadsfullmäktige i Västerås alternativt erbjudit riksbanken att i utbyte mot den inköpta tomten med åbyggnader få förvärfva annan, staden tillhörig, 1,800 kvadratmeter omfattande tomt, belägen vid Fiskartorget i stadens södra kvarter, mot en mellangift af 20,000 kronor, men att bankofullmäktige, ehuru den senare tomten syntes välbelägen och postverket förklarar sig benäget att dit flytta sin lokal, ej funnit skäl frångå den ursprungliga planen, hufvudsakligast därför att grunden för byggnad därstädes vore synnerligen dålig och bebyggandet därigenom skulle väsentligt fördyras.

Bankoutskottet vid 1903 års riksdag, som, bland annat, fann den till byte föreslagna tomten hafva ett lika godt läge för riksbankshus som den inköpta tomten och framför den senare äga företråde med hänsyn därtill att postverket förklarar sig benäget att förhyra lokaler i ett riksbankshus vid Fiskartorget, återremitterade ärendet till fullmäktige under uttalande af önskvärdheten af ett sådant ordnande af förevarande byggnadsfråga, att äfven postverket kunde finna det förmånligt att i riksbanks- huset förhyra lokaler.

Då ärendet vid 1904 års riksdag åter förelades bankoutskottet, meddelade bankofullmäktige, att den fordrade mellangiften vid eventuellt byte med tomt vid Fiskartorget blifvit från stadens sida nedsatt till 15,000 kronor, samt inlämnade för pröfning dels uppgjorda ritningar till byggnad, afsedd för sistnämnda tomt och inrymmande utom lägenheter för riksbanken jämväl lokaler för post- och telegrafverken, dels ock det vid föregående riksdag framlagda förslaget till byggnad å tomten i kvarteret Melker. Fullmäktige förordade antagande af stadens bytesanbud och godkännande i hufvudsak af de för tomten vid Fiskartorget uppgjorda

ritningarne, hvarför skulle erfordras anslag dels 15,000 kronor för tomtbytet, dels 228,000 kronor för byggnadens uppförande.

Utskottet ansåg sig ej kunna hos Riksdagen tillstyrka det ifrågasatta tomtbytet eller beviljande af anslag för uppförande af byggnad enligt förelagda ritningar, utan anmodade bankofullmäktige att inkomma med nytt förslag för anskaffande af lämplig lokal för ifrågavarande afdelningskontor.

För att på platsen taga närmare kännedom om förhållandena hafva delegerade af bankoutskottet den 1 maj 1908 besökt Västerås tillsammans med en af bankofullmäktige samt ombud för post- och telegrafverken. Därvid meddelades, att stadsfullmäktige vid sammanträde den 30 april 1908 beslutit erbjuda statsverket antingen byte af tomter sålunda, att staten mot afstående till staden af tomten i kvarteret Melker jämte byggnader och mot erläggande af en mellangift af 25,000 kronor erhöle västra delen af tomterna n:is 111 och 112 vid Fiskartorget i stadens södra kvarter, som icke upptoges af det nya varmbadhusets tomt och hvilket tomtområde innehölle 2,202,7 kvadratmeter — således något öfver 400 kvadratmeter mera än som vid förra bytesförslaget ifrågasatts — med förbehåll likväl för staden af fri dispositionsrätt till de å det erbjudna tomtområdet uppförda hus, eller ock försäljning af samma område vid Fiskartorget mot en köpeskilling efter 25 kronor per kvadratmeter med förbehållen rätt för staden att disponera å tomten uppförda hus. Tillträdet skulle äga rum den 1 oktober 1908.

Från telegrafverket erhöles upplysning, att för dess räkning inköpts tomten n:o 9 b om 1,683 kvadratmeter i stadens norra kvarter och att för gatureglering i enlighet med fastställd stadsplan telegrafverket måste inköpa ytterligare ett område om 367 kvadratmeter, som erbjudits för 8,000 kronor. Detta sammanlagda tomtutrymme skulle vara tillräckligt för telegrafverkets behof, äfven med hänsyn till framdeles erforderliga utvidgningar, och skulle också kunna medgifva anordnande af lokaler för posten, men vore för knappt för att jämväl riksbanken där kunde beredas utrymme. För sådant ändamål ifrågasattes, att intill liggande tomten n:o 9 a, som ägdes af staden, skulle af statsverket förvärfvas. Delegerade anmodade därför representanter för stadsfullmäktige

att meddela de villkor, på hvilka en dylik öfverlåtelse skulle kunna äga rum.

Med anledning häraf hafva stadsfullmäktige den 5 maj 1908 be- myndigat drätselkammaren att med statsverket träffa aftal om försäljning till statsverket för ett pris af 33,500 kronor af tomten n:o 9 a i norra kvarteret om 1,742 kvadratmeter med undantag af den del af densamma om 322 kvadratmeter, som för staden behöfdes för utläggande af det så kallade Svartåtorget, men med tillägg af ett område om 593,2 kvadratmeter af nuvarande Biskopsgränd och Biskopsträdgården (däri inginge det ofvan omförmälda område om 367 kvadratmeter, som skulle tilläggas tomten n:o 9 b), samt med förbehåll likväl för staden af fri dispositions- rätt till de byggnader, som äro uppförda delvis å den del, som staden icke skulle afstå. Tillträdet för statsverket skulle ske den 1 oktober 1909.

Samtidigt hafva stadsfullmäktige, för att om möjligt få det i staden allmänt rådande önskemålet beträffande särskildt riksbankens och postkontorets förläggning tillgodosedt, nedsatt mellanafgiften vid det senast föreslagna bytet af riksbankens tomt mot tomtområdet vid Fiskartorget till 15,000 kronor. Båda dessa anbud stå för stadens räkning ej fast längre än till den 28 juni 1908.

Från post- och telegrafverken har slutligen utskottet erhållit upp- lysningar, att telegrafverket med hänsyn till sina ledningar endast med mycket stora kostnader skulle kunna förlägga sina lokaler till någon annan trakt af staden än där verket nu inköpt tomt samt att postverket, som redan ingått förberedande underhandlingar om anskaffande af lokal å telegrafverkets tomt, ej kunde förlägga sina lokaler till kvarteret Melker, men möjligen till Fiskartorget, ehuru man i senare fallet kunde motse anspråk från Västerås stad att ett filialkontor skulle förläggas till stadens norra kvarter.

För bedömande af läget för ifrågakomna tomtplatser har utskottet efter en öfvertryckt karta öfver Västerås stad låtit anteckna följande ungefärligt tagna mått:

från riksbankens tomt i kvarteret Melker:

till järnvägsstationen	400	meter
till Fiskartorget	325	»
till länsresidenset	550	»
till Stora torget	500	»

från tomtområdet vid Fiskartorget:

till järnvägsstationen (öfver Vasaparken)	300 meter
till residenset	200 »
till Stora torget	350 »

från telegrafverkets tomt (mellan Biskopshuset och Domprosthuset):

till Stora torget	70 meter
till järnvägsstationen	800 »
till residenset	700 »
samt till riksbankens nu förhyrda lokal (norrut).....	100 »

Den med hänsyn till Riksdagens snara slut knappa tiden har icke medgifvit utskottet att inhämta formligt utlåtande från bankofullmäktige beträffande stadsfullmäktiges erbjudande af tomten n:o 9 a, men har utskottet under hand erfarit, att från riksbankens sida ej möter något hinder att förlägga riksbankens kontor till någon af tomterna n:is 9 a eller 9 b samt att någon svårighet ej föreligger för att få hyreskontrakt angående bankens nuvarande lokal förlängdt.

*Utskottets
yttrande.*

Redan förut har vid åtskilliga tillfällen, då frågor förelegat om anskaffande af lokaler för riksbankens kontor i orterna, inom Riksdagen framhållits önskvärdheten af att sådana lokaler anordnades i samband med lokaler för post och telegraf, så att dels riksbanken må erhålla bekvämaste förbindelse med dessa kommunikationsverk, dels ock statsverkets kostnader för byggnader må så mycket som möjligt kunna nedbringas. Dessa synpunkter synas därför främst böra tagas i betraktande, då det nu är fråga om beredande af stadigvarande lokal för riksbankskontoret i Västerås, i synnerhet som lokalfrågan äfven för post och telegraf därstädes samtidigt ligger under förberedande behandling.

Då hvarken postens eller telegrafens lokaler kunna förläggas till den redan för riksbankens räkning inköpta tomten i kvarteret Melker, anser utskottet till en början, att denna tomt ej vidare bör ifrågakomma vid valet af plats för riksbanken. Denna tomt torde således böra till bästa möjliga pris försäljas, och äfven om antagligt anbud ej skulle kunna i en snar framtid erhållas, synes riksbanken därigenom ej lida

någon afsevärd förlust, då enligt hvad utskottet inhämtat, från fastigheten inflytande hyror i det närmaste förränta köpeskillingen.

Hvad beträffar tomtområdet vid Fiskartorget har detta onekligen ett i synnerhet i förhållande till länsresidenset och järnvägsstationen fördelaktigt läge, hvilket ock tidigare föranlett såväl bankofullmäktige som bankoutskott att förorda riksbankens förläggande till denna plats. Men när nu telegrafverket inköpt tomt i den del af staden, som för detsamma anses lämpligast, har frågan därigenom kommit i ett nytt läge, och ett af hufvudskälen för sökande af plats för riksbanken vid Fiskartorget bortfallit. Då dessutom med afseende å denna plats alltid kvarstår såsom en olägenhet de särdeles svåra grundförhållandena, som i hög grad fördyra hvarje byggnadsföretag därstädes, finner utskottet att äfven detta alternativ bör förfalla.

Vid valet mellan de återstående alternativen — att efter inköp omändra det hus, där riksbanken nu hyr, eller att förvärfva den intill telegrafverkets tomt belägna tomten n:o 9 a för att på dessa tomter anordna lokaler för både riksbank, post och telegraf — tvekar ej utskottet att tillstyrka det sistnämnda, äfven om frågan om beredande af stadigvarande lokal för riksbanken därigenom ytterligare något fördröjes.

Förläggande af ifrågavarande lokaler till dessa tomter kan från stadens sida icke vara ofördelaktigt, då de ligga i omedelbar närhet af Stora torget, där flera af stadens förnämsta byggnader, bland annat det nyuppförda monumentala stadshuset, äro belägna och som väl äfven måste anses vara den centralaste punkten för stadens affärlif. Äfven om dessa tomter ligga längre bort från järnvägsstationen och länsresidenset än tomterna vid Fiskartorget, torde det obetydligt ökade afståndet ej medföra någon afsevärd olägenhet eller tidsutdräkt för allmänheten vid kommunikation med ifrågavarande verk.

Efter hvad utskottet inhämtat läser det ej möta några svårigheter att inleda och med gynnsamt resultat fullfölja underhandlingar mellan vederbörande styrelser för riksbanken samt post- och telegrafverken angående fördelaktigaste sättet att gemensamt ordna byggnadsfrågan för en kostnad, som för statsverket i sin helhet ställer sig gynnsam. Sedan af dessa underhandlingar och därför erforderliga kostnadsberäkningar framgått, hvilket af verken lämpligast bör blifva byggherre och hyresvärd för de öfriga, kan, om det af staden i fråga om tomten n:o 9 a gjorda erbjudandet antages och tomten nu för riksbankens räkning inköpes,

äganderätten till båda tomterna sedermera med lätthet öfverflyttas på samma hand.

Sedan bankofullmäktige låtit meddela att från deras sida ej möter något hinder för åsidosättande af förslaget om inköp och ombyggnad af den fastighet, där riksbanken nu hyr, synes det vara så mycket mindre skäl att vidhålla detta förslag, som man härigenom åtminstone till någon del tillmötesgår stadens önskan att riksbankens lokal ej må förläggas för långt bort från stadens centralaste delar. Uppförande af byggnad för banken på annan plats medför också den fördelen, att bankens lokaler under byggnadstiden förblifva orubbade, och därigenom undvikas de olägenheter och den risk, som måste vara förenade med bankens inrymmande i en provisorisk lokal.

På grund af hvad sålunda anförts, hemställer utskottet,

att Riksdagen må bemyndiga fullmäktige i riksbanken

a) att för ett pris af 33,500 kronor och med de villkor i öfrigt, som af stadsfullmäktige i Västerås vid sammanträde den 5 maj 1908 angifvits, för riksbankens räkning inköpa tomten n:o 9 a i stadens norra kvarter om 1,742 kvadratmeter med undantag af den del af densamma om 322 kvadratmeter, som för staden behöfves för utläggande af det s. k. Svartåtorget, men med tillägg af ett område om 593,2 kvadratmeter af nuvarande Biskopsgränd och Biskopsträdgården; samt

b) att till bästa möjliga pris försälja riksbankens tomt i kvarteret Melker.

Stockholm den 11 maj 1908.

På bankoutskottets vägnar:

WERNER G. VON SCHWERIN.

Grefve *Lewenhaupt* har begärt att få antecknad, att han icke deltagit i behandlingen af detta ärende.